

cere impium est, et divinæ bonitati, ac voluntati contrarium, ut ratio ipsa naturalis docet, et frequenter Scripturæ testantur, Psalm. 5: *Non Deus volens iniquitatem tu es*; et Habacuc 1: *Mundi sunt oculi tui, ne videant malum, et respicere ad iniquitatem non poteris*, et similia; ergo. Respondent quidam, rationem hanc parvipendentes, negando sequelam, quia de ratione peccati est, ut sic actus liber, et ideo si Deus necessitaret voluntatem a odium sui, eo ipso non esset auctor peccati, quia necessitatem inferendo, auferret ad tali actu rationem peccati. Sed hoc effugium vim, et pondus rationis non evacuat; quia in actu intrinsece malo, ut est odium Dei, distinguenda est malitiæ deformitas (quam intrinsece habet, ex oppositione ad rationem rectam) a libertate actuali, quam habet per denominationem a potentia proxima, a qua elicitur, quando ita sit ab illa, ut possit non fieri. Deus ergo non tantum non potest esse propria causa talis actus, si libere fiat, vel quia libere fit, sed etiam, ac præcipue, quia intrinsece malus est. Hæc autem malitia ab illo non separatur, etiamsi fingatur necessario fieri; ergo etiam propter hanc præcisam rationem non potest Deus sua voluntate intendere tale malum, nec per se facere ut fiat, nam hoc etiam repugnat illis sententiis: *Mundi sunt oculi tui, ne videant malum*; et, *non Deus volens iniquitatem tu es*.

10. *Aliorum responsio.* — *Rejicitur optimo argumento.* — Sed responderi adhuc potest, distinguendo inter malum naturale et morale, et consequenter dicendo, odium illud sine libertate factum esse quidem quoddam naturale malum, non autem morale, quia etiam de ratione mali moralis est libertas: nam esse morale a libertate incipit, seu in illa fundatur, ac proinde non esse inconveniens, quod Deus sit auctor talis mali, quia Deus potest esse causa naturalis mali, et illud intendere, quamvis non possit esse auctor mali moralis, de quo allegata Scripturæ testimonia, et alia similia loquuntur. Sed imprimis responsionem hanc cavendam censeo, vel ex eo, quod hæretici hujus temporis illa utuntur, ut Deum faciant auctorem omnium malorum actuum, quos nos committimus, et nihilominus verbis negent Deum esse causam, cur non peccemus, seu esse auctorem peccati, quia eo ipso quod a Deo sit, definit esse peccatum, seu morale malum, ut late ostendit Bellarminus, lib. 2. de Amiss. Gratiae, cap. 2, et sequentibus. In quibus eos convincit, negare verbis, quod reipsa docent. Deinde actus odii Dei, qui a dæmone

fit, sub duplici consideratione mali moralis considerari potest, scilicet, vel in ratione actus, vel in ratione objecti: quod alias dici solet, vel ut habens malitiam formalem, vel obiectivam. Priori modo talis actus consideratur, ut elicitus, verbi gratia, a dæmone, et ut sic requirit libertatem, ut sit actus moralis: ideoque si ex necessitate fiat, non imputatur proximo operanti, tanquam habens formaliter malitiam moralem; nihilominus tamen semper actus ipse est malus, et deformis moraliter obiective, respectu cujuscumque voluntatis intendentis, et volentis illum libere, vel libere facientis, ut ab alio fiat cum necessitate: ergo Deus intendens, volens et faciens, ut damnatus ipsum odio habeat, amat odium sui in Angelo; et per hunc amorem efficacem sui odii, necessitat Angelum ad talem actum faciendum: talis autem amor non potest non esse contrarius rationi, et in se turpis: ergo impium est illum Deo tribuere.

11. *Evasio argumenti proxime facti.* — *Expugnatur.* — Dicit aliquis, talem voluntatem, vel amorem odii sui in alio, in Deo non esse peccatum, vel quia non est contra ullam legem, quia Deus nulla lege obligatur. At hæc excusatio nullius momenti est, quia amare odium Dei ex se et ex vi talis objecti est intrinsece malum respectu rationalis naturæ, quæcumque illa sit, sive creata, sive increata; et ideo, si per impossibile Deus haberet illum actum, malus esset, etiamsi non esset contra propriam legem præcipientem, quia esset contra ipsam Dei naturam, et contra naturalem rationem. in quocumque sit; unde si peccatum cum illa proprietate sumatur, quod sit actus contra legem, et proprium præceptum superioris, sic actus ille non denominaretur peccatum, nihilominus tamen esset actus inordinatus, et turpis, ac proinde repugnans Deo, non ex vi præcepti, sed ex vi infinitæ bonitatis, ac rectitudinis divinæ voluntatis. Sicut alibi diximus, in tract. de Fide, disp. 3, sect. 5, non posse Deum velle mentiri, quia est actus intrinsece malus, et ita etiam in Deo esset malus, si in Deo posset inveniri; quamvis in ipso non esset contra propriam legem, et ideo sub ea ratione posset non denominari peccatum, et nihilominus Deo repugnat, eo ipso, quod intrinsece malus est, et Deus summe bonus. Quocirca, quia tales actus per se mali inveniri non possunt, nisi in voluntate creata, quæ alicui legi æternæ, vel temporali subdita est, ideo nullus est actus malus, qui non sit peccatum, id est, contra legem: ex hypothesi

autem, quod in Deo esset talis voluntas, daretur actus malus, sine illa rigorosa denominatione peccati, prout dicit prævaricationem a lege. Posset tamen verissime denominari peccatum, quatenus esset contra rectam rationem, ac subinde contra summam naturalem intellectualem, ut talis est.

12. *Evasio altera exploditur.* — Respondent alii, illam voluntatem in Deo non esse inordinatam, quia non habet illam ex odio sui, sed ex affectu justæ vindictæ in ipso dæmone. Verumtamen non est majoris momenti hæc fuga, quia ut actus voluntatis sit malus, satis est, quod sit de objecto intrinsece malo, etiamsi circumstantia boni finis vestiatur; quia sicut non sunt facienda mala, ut inde veniant bona, ita non est intendendus finis bonus per medium pravum. Et ideo non potest Deus velle unum peccatum, ut puniat aliud, licet possit velle permittere unum peccatum in pœnam alterius, quia permissio peccati simpliciter bona est; velle autem efficaciter facere odium sui in alio, non esset velle permittere peccatum, sed esset velle ipsum peccatum, seu malum, quale est odium Dei, etiamsi intendatur, ut ab alio faciendum ex necessitate ab ipso Deo immissa; quia illa necessitas excusabit eum, qui necessitatur, ne illi turpitudine talis actus tribuatur, non tamen faciet, quin actus ipse semper sit in se turpis, et consequenter sit pravum obiectum respectu ejus, qui illum intendit in alio, et per alium fieri vult, per quem facit, ut fiat.

13. *Quarto tandem impugnatur assignatum odium.* — Denique possumus contra illam sententiam objicere, quia etiam posito illo odio non potest esse adæquata causa, ob quam Angelus malus nullum moralem actum bonum facere possit. Probatur, quia non omnis actus bonus mortalis habet formalem vel virtuales repugnantiam cum odio Dei; cur enim non potest Angelus, qui vult malum Deo, velle bonum alteri Angelo solum ex naturali affectu ad naturam sibi similem? aut cur non potest velle dicere verum, quia est rationi consonum? Certe ex solo odio Dei non videtur sumi sufficiens ratio, quia odium Dei non est odium omnis bonitatis, et honestatis particularis, nec est per modum intentionis finis, ad quem cætera opera omnia necessario dirigi debeant. In quo differt ab amore Dei, qui virtute complectitur observantiam præceptorum: tum, quia non potest sine illis subsistere, tum etiam, quia bonum ex integra causa: odium autem, et potest esse circa Deum, etiamsi non sit circa

proximum, et est malum, quod ex quocumque defectu committi potest.

14. *Responsio quorundam ad proximam impugnationem.* — Responderi vero potest, licet hoc sit verum, loquendo in communi de odio Dei, tamen aliquod esse posse tam universale ex parte objecti, ut omnis actus honestus cum illo repugnet, præsertim in Angelo, qui rationes rerum et actionum perfecte cognoscit. Declaratur, quia potest quis tam acerbo odio Deum prosequi, ut velit, et intendat in omnibus illi displicere, quantum possibile fuerit, et ex vi talis actus odio habeat Deum tam in se, quam in sua imagine, et in omni persona, quæ illi placet; cum tali autem odio nulla voluntas benefaciendi alteri, aut bonum operandi subsistere potest. Si autem Deus immittit dæmonum odium sui, credibile est, tale odium ex omni parte esse maximum et acerbissimum; de hoc ergo odio probabilissimum est, de necessitate excludere omnem bonum actum, sed quo malitia talis odii magis exaggeratur, eo fit incredibilius et horribilius, quod Deus directe et efficaciter tale odium damnatis immittat.

15. *Refellitur dicta responsio.* — Verumtamen ex illo sequitur, dæmonem in omnibus aliis actibus suis nihil peccare, quod satis absurdum est; et contra verba Joan. 1 Canonica, cap. 3: *Ab initio diabolus peccat*; quæ sic exponit Augustinus, lib. 11, de Civit., cap. 13, ab initio sui peccati, seu ex quo peccare incepit, semper peccat: juxta illud Psalm. 73: *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper*; et ita etiam exponunt Beda, Lyranus et alii in dictum locum Joannis. Patres etiam communiter inter peccata dæmonis numerant invidiam contra hominem, et quod ex illa Adamum ad peccandum induxit, et quodammodo occidit: nam de illo peccato dæmonis multi interpretantur verba Christi, Joan. 8: *Ille homicida erat ab initio*, ut in superioribus visum est. At vero illud peccatum commisit dæmon jam damnatus, ac subinde in illo statu potest peccare: non potest igitur illud consequens admitti. Quod autem sequatur, patebit, quia nemo peccat in eo, quod ex necessitate facit, et vitare non valet: sed dæmon juxta illam sententiam, necessario male facit, quidquid facit; ergo nunquam peccat. Item ad hominem, probatur sequela a contrario: quia si in his, quæ dæmon necessario facit, ex vi odii peccaret, etiam in ipso odio peccaret, et sic Deus esset auctor peccati.

16. *Ut occurrant nonnulli.* — *Rejiciuntur.* — Responderi potest, in his, quæ dæmon facit ex

vi odii cum necessitate quoad exercitium, non peccare, ut probat ratio: quia, quod sequitur ex suppositione necessaria simpliciter, quoad exercitium, si cum simili necessitate sequatur, non est ullo modo liberum, nec morale, et consequenter æque non potest esse peccatum. Inde tamen non sequitur universaliter dæmonem nunquam peccare, quia multa facit, ad quæ ex vi odii non necessitatur quoad exercitium, sed contra hoc est, quia licet ad singulos actus malos (ut sic dicam) seu quoad substantiam eorum non necessitetur quoad exercitium, necessitatur nihilominus simpliciter quoad malitiam eorum, quia juxta illam sententiam non potest dæmon vitare malitiam, quam tales actus ab odio Dei ex necessitate participant; ergo actus ille, ut malus, non est liber, ac proinde nec malus moraliter, vel peccatum; nec sufficit libertas in exercitio actus, quoad substantiam ejus, ut operanti malitia imputetur, quia non tenetur dæmon abstinere ab omni actu libero, ne a necessario Dei odio inficiatur, quia illud moraliter impossibile est, nec ulla sufficiens ratio talis obligationis dari potest.

17. *Aliorum occursio.*—*Infringitur.*—Adhuc vero poterit responderi, hoc ad summum procedere de actibus ex objecto bonis, vel saltem indifferentibus: non vero de actibus de intrinseco malis ex objecto, ut sunt invidia, homicidium, mendacium, blasphemia, et similes, in quibus merito dicitur peccare dæmon, quia libere se determinat ad talia objecta, a quibus propriam malitiam habent: et ita secundum illam malitiam vere peccat dæmon, et cum sufficienti libertate, licet malitia odii Dei, si in illos etiam actus redundat, ipsi non imputetur. Sed contra hoc etiam replicari potest primo, quod supposito summo odio Dei, quale explicatum est, etiam illi actus non erunt liberi, quoad exercitium, quia dæmonis odium tale est, ut ex vi illius cupiat inferre Deo omne malum, et omnem injuriam sibi possibilem, sed quoties illos actus exercet, repræsentantur ipsi, ut media necessaria ad explendum illum pravum affectum ad Deum, quem ex necessitate habet; ergo eadem necessitate tales actus facit, et consequenter in illis non magis peccat, quam in ipso odio. Secundo: potest e contrario converti argumentum, quia si actus illi sunt liberi, poterit dæmon ab illis semper abstinere, et solos actus bonos, vel indifferentes ex objecto facere, et sine malitia, quæ ipsi imputetur: consequens autem admitti non potest, juxta ea, quæ adduximus; ergo ratio illa sumpta ex necessitate odii Dei, et absurdo funda-

mento nititur, et illo etiam posito, difficultatem non omnino evacuat.

18. *Tertia sententia assignans pro causa obstinationis dæmonum ipsum eorum primum peccatum.*—*Non satisfacit.*—Tertia principalis sententia in hoc puncto est: Primum peccatum ab Angelo in via commissum esse sufficientem causam tantæ obstinationis, ut nunquam amplius bonum opus facere possit; quia semper operantur mali Angeli in virtute illius primæ intentionis, cui immobiliter adhærent: et ideo illa sufficit, ut omnes subsequentes actus mali sint. Ita exponunt rationem D. Thomæ, in dicto art. 2, Cajetanus ibi, et Ferrara supra, et insinuat D. Thomas 2, dist. 7, q. 4, art. 2, et quæst. 24, de Verit., art. 10 et 11, et consentit Richardus supra. Sed hæc sententia satisfacere non potest; tum, quia principium illud de inflexibilitate voluntatis angelicæ, difficile est, et in sensu vero, quem habere potest, non servit proposito: ut ex supra dictis facile constat; tum maxime, quia illa ratio confundit obstinationem solius impenitentiae de peccato commisso, cum obstinatione semper male, et nunquam bene operandi, cum longissime distent. Et illa ratio licet de priori obstinatione admittatur, nihil de posteriori probat; nam solum probat, dæmonem semper, ac necessario in statu peccati esse; ex quo inferri non potest, omnem ejus actum esse peccatum, ut per se notum est. Alioqui homo existens in peccato lethali in omni actu suo peccaret, quod sine errore dici non potest. Antecedens vero patet, quia peccatum, quod dæmon in via commisit, nullo modo influit ex necessitate in omnes sequentes actus, quia nec actu permanet semper, nec per virtutem aliquam relictam influit, sed tantum habitualiter durat, quæ omnia constant ex generalibus principiis moralibus in 4, 2, traditis, vel tradendis; et ideo plura de hac opinione dicere necessarium non est: aliquid vero in capite sequenti addemus.

CAPUT XI.

QUE SIT PROBABILIOR CAUSA OBSTINATIONIS DÆMONUM, CUM IMPOTENTIA, VEL ABSTINENDI A PECCATO, VEL ITERUM BENE OPERANDI.

1. *Arguitur non videri posse dari causam obstinationis dæmonum.*—Quæ contra superiores sententias adduximus, difficiliorem nobis reddunt hujus dubitationis exitum, et nodi solutionem, quia Angelus potens est natura sua vitare peccatum, et facere aliquem actum

moraliter bonum: ergo si in statu damnationis ad utrumque factus est impotens, ex aliqua speciali causa talem impotentiam ortam esse necesse est; ergo talis causa, vel privativa, vel positiva erit: sed ostensum est, neutram dari, vel sufficere; ergo nulla est talis causa. Unde ergo est illa impotentia? Deinde, si dæmon peccat, libere agit, quia quod non est liberum, non imputatur, nec est opus morale, et consequenter non est proprie peccatum. At vero si libere peccat, poterit abstinere a peccato; ergo repugnant illa duo, scilicet, peccare, et non posse non peccare, vel bene operari, vel certe, si illa duo conciliantur, quia libertas est tantum quoad exercitium, et necessitas quoad specificationem: reddenda est causa, quæ voluntatem damnatam necessitet ad malum, quoad specificationem, relinquendo libertatem sufficientem, ut malitia imputetur.

2. *Vera assertio, obstinationem damnatorum nasci ex misero statu illi juncta desertione Dei cum fragilitate creata voluntatis.*—Dico breviter in hoc puncto, obstinationem dæmonum, et damnatorum omnium oriri ex misera conditione status, juncta naturali conditione, et fragilitate voluntatis creatæ, suis tantum viribus relictæ, sine ullo gratuito, vel morali (ut sic dicam) Dei juvamine, cum sola generali influenza, quasi physica Dei ad operandum. Hanc assertionem inter scholasticos insinuerat Gregorius 2, dist. 7, quæst. 1, art. 2, ubi duos effectus hujus obstinationis distinguit: unus est, non habere unquam actum moraliter bonum: alius est, non posse unquam carere omni actu malo, et causam prioris dicit esse carentiam omnis auxilii gratuiti. Putat enim voluntatem creatam in nullo statu posse habere actum bonum, sine speciali auxilio gratiæ; hoc autem universale principium absolute non probamus: potest autem admitti, in illo statu damnationis, propter peculiarem conditionem ejus, ut dicemus, simulque ostendimus, primum effectum ex secundo oriri. De secunda ergo parte positiva (ut sit dicam) ait Gregorius, ejus causam esse perpetuam continuationem acerbissimæ poenæ, cum actuali consideratione ejus, ac desperatione: ex quibus circumstantiis ille status consurgit, quod perinde est, ac si diceret, obstinationem oriri ex tali statu; et hanc sententiam imitatur ibi Gabriel, quæst. unica, art. 2, cap. 1 et 2, et in re idem sentiunt Scotus 4, dist. 50, art. 4 et 5, Molina, 1 p., quæst. 64, art. 2, disp. 2, Valentia, quæst. 15, punct. 1, Malonius, late et alios referens, in 2, dist. 6, disp. 13.

3. *Probat.*—*Ex conjectura.*—*Proxima conjectura Cajetanus respondet.*—Pro hac sententia merito referri potest Gregorius, lib. 9, Moral., cap. 39, alias 48, tractans enim illa verba, *ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*, sic inquit: *Sanctus vir quanta sit confusio in damnatorum mente subjungit, quia ipsa quoque supplicia, quæ per justitia veniunt, ordinata procul dubio in corde damnatorum non sunt. Nam damnatus quisque, dum foris flamma succenditur, intus cæcitatibus igne devoratur, atque in dolore positus, interius, exteriusque confunditur, et infra: Ordo in supplicio non erit, quia in eorum morte atrocius ipsa confusio mente servit*, ubi omnem damnatorum inordinationem, et confusionem ex pœnali statu oriri docet. Idemque sentit Bernardus, lib. 5, de Consider., cap. 12, cujus verba paulo post afferemus. A signo etiam potest assertio suaderi, quia hæc obstinatio voluntatis omnibus damnatis tam hominibus, quam Angelis communis est; ergo (ut Scotus recte colligit) valde verisimile est, causam ejus in Angelo non esse aliquam specialem proprietatem voluntatis ejus, sed esse conditionem omnibus communem; sed non est alia, nisi convenientia in statu et in communi ratione voluntatis creatæ; ergo verisimile est, hanc esse propriam causam obstinationis. Item, quia nec ex parte Dei, nec aliunde potest alia cogitari, ut ex discursu præcedentium capitum sufficienter ostenditur, vel aliter probatur illatio, quia in hominibus illa causa est sufficiens, nec alia assignari potest, ergo similis erit etiam sufficiens in Angelis; ergo frustra quæritur alia, cum difficillime inveniri, aut cogitari valeat; ad hanc autem conjecturam duo respondet Cajetanus, in d. art. 2, § *Ad objectionem autem contra consequentiam*. Unum est, obstinationem Angeli, et animæ non esse ejusdem rationis secundum veritatem, ipse tamen non explicat, in quo sit diversitas; nam effectus, qui sunt, nunquam elicere actum bonum, et a malo nunquam cessare, ejusdem rationis formalis sunt in Angelo, et anima, licet materialiter possint differre in actibus, quod nihil refert: quia etiam inter Angelos, vel animas inter se potest illa materialis diversitas inveniri. Si autem dicatur esse diversæ rationis, quoad causam, petitur principium, quia de hac diversitate est quæstio, et ab effectu colligimus, nullum esse, præsertim, cum nulla, quæ subsistere possit, assignetur. Secundo igitur dicit Cajetanus causam esse communem, scilicet voluntatis inflexibilitatem, quam dicit, in